

**ARNAUT ABADIA (1843-1916):
GURE ZIENTZIA-PROSAREN AURRENDARI AHAZTU BAT**

**Kepa Altonaga
(Euskal Herriko Unibertsitatea)**

[AURKIBIDEA](#)

Bi mila eta batgarren urtean *Prosa Zientifikoari buruzko I. biltzarra* burutu zen Eibarren. Kongresu hartan Stephen Jay Gould izan genuen izar distiranta, eta hari ikasi genion “saiakera zientifikoa literatur generoa d[el]a, tipia, baina zahar eta ohoragarria”. Kongresu hartan, geroago *Hegats* aldizkariaren 30. zenbakian agertutako hainbat ponentzia aurkeztu ziren, besteak beste, Jose Ramon Etxebarriak azaldu zuena: *Euskal prosa zientifikoaren historiaren inguruan* (Etxebarria, 2002). Hitzaldi interesgarri horretan, Jose Ramon Etxebarriak euskal prosa zientifikoaren periodizazio bat proposatu zigun: mugarri bat kokatu zuen 1970. urtearen bueltan; Etxebarriaren ustez, hor legoke *zero puntua*, gure prosa zientifikoaren hasiera-edo, eta hori baino lehenagokoari *historiaurrea* deitu zion, eta bai *historiaurrearen aurreko garaia* ere, prehistoriakoa baino lehenagokoari.

Kontua da Jose Ramon Etxebarriaren hitzaldi horrek sasoi urrunxko eta ilun hori ezagutzeko gutizia piztu zidala, eta, izan ere, prehistoria horretako aitzindariak exhumatzen hasi nintzela hortik aurrera, hala nola, Albert Constantin mediku zuberotarra (Altonaga, 2003), Arnaut Abadia Larresoroko seminarioko zuzendaria (Altonaga, 2004a) eta oraingo honetako protagonista, Pierre Buruzain mediku hazpandarra (Altonaga, 2004b), Jean Etxepare mediku eta idazle handia (Altonaga, 2006a), Jean Baptiste Althabe Urdiñarbeko jaun erretorea (Altonaga, 2006b), Atharratzeko taldea (Altonaga, 2007), Albert Goienetxe mediku donibandarra (Altonaga, 2008a, b) eta Daniel Lizarralde, itsasoaz bestaldera, Buenos Airesen aritu zena (Altonaga, 2009a, b, c). Aldi berean, haziz joan da nire ardura prosa zientifikoaren gainean, eta pare bat gogoeta plazaratu dut gai horren bueltan (Altonaga, 2002, 2005 eta 2008c).

Aitzindarietan nire predilektoa, hori esatea zilegi bazait behintzat, Jean Etxepare da, Aldudeko medikua, Argentinan jaioa, eta laiko bakarrenetarikoa euskal letren Parnaso txikian. Beste inoiz ere esan dudanez, nire begietarako Jean Etxepare idazle dotorea da, eta zorrotza. Berritzailea da. Eta irekia. Areago: Jean Etxepare idazle ekumenikoa da. Atseginez irakurtzen da. Kontuak kontu, Jean Etxepareren obra arakatzearan konturatu nintzen Arnaut Abadia jaun kalonjearen garrantzi duda ezinekoaz.

Jean Etxeparek idatzi zuen Arnaut Abadiaren obituarioa 1916an: hor aurkitu nuen, Abadia irakasle ezin hobea izan zela Larresoroko Seminarioan:

Gaztetasunerat heltzearekin ukan dut Abbadie-ren erakustun bezala aditzeko zoriona. Filosofia zerakasan. Hari dakogu zor, Euskal-Herrian zerbait giren gehienek, gure adimenduko indarririk hoberena.

Halaber, horrela jakin izan nuen Arnaut Abadia zela “ahoz ala lumaz mintzatzeko hobekienik dohatu eskualdun semea”, eta bai ere “euskaldun argituetan ez da agertu oraino nehor, hain xeheki, hain xuxen, mintzatu denik, bai laborantzaz, bai hazkuntzaz”. Eta

nekazaritzaz-eta idazteaz gainera, Etxepareren ustez Arnaut Abadiak “hizkuntza bat bazuen ezin gehiago garbia; bainan hain tinki, hain jori, hain mamitsu, non laborari gaizo gehienak akitzen baitziren, hura ezin jakituz”. Hura ezin jakituz dio, alegia, hura ezin mamurtuz-edo, ezin hausnartuz. Estilo trinkoa zuela, beraz.

Ez hori bakarrik. Merezimendu handikoak ziren, Jean Etxepareren aburuz, Arnaut Abadiak *Eskualduna* aldizkarian astero laborarientzat idatzi zituen zutabeak, eta, horrenbestez, *liburu batean edo bizpahiruetan* bildu beharko ziren gero jende xehearen artean barreiatzeko. Eta itxura batean, bost urte geroago argitaratzeko prest zeukan Arnaut Abadiaren idazlanen bilduma (Etxepare, 1921). Alabaina, eta ez dakigula zer dela-eta, ez zen moldiztegiratu Jean Etxeparek *idazkirik hoberena* deitu zuena. Areago, ez da inon aurkitu edizio horretarako erabili behar zen artikulu-bilduma.

Horiek horrela, harrigarri suertatu zitzaidan ikustea Villasantek (1979) ez ziola lerro bakar bat ere eskaini Arnaut Abadiari zuzenean; soilik aipu solteren bat zeharka. Bestelakoa da kontua Piarres Lafitterenean (1942), baina ez oso-oso desberdina. Lafittek pasarte osoa opetsi zion, baina, bat bakarra; hori bai, guztiz laudoriozkoa. Bertan, hiru ideia interesgarri irakurri nizkion Lafitteri. Batetik, jadanik badakigunez, Arnaut Abadiak laborantzaz eta hazkuntzaz idatzi zuela, eta gai horiek, bigarrenik, idazkera zehatza erabiltzera derrigortu zutela, sasoiko berrikuntza teknologikoak hedatzeko, baina iragana arbuiatu gabe. Ondorioz-edo, hirugarrenik, gauzatu zuen idazkera, tradizionala eta berria zela aldi berean.

Nolanahi, erabateko ezezaguna da gaur egun Arnaut Abadia jaun kalonjea, baina, izatez, oso munta handikoa suertatu zen XIX. mendearen amaierako Ipar Euskal Herrian, eta bai XX. mendeko lehen urteetan ere. Hortaz, Arnaut Abadiaren datu biografiko oinarrizkoak aurkeztuko ditut, beste ezertan abiatu aurretik.

Nafarroa Behereko Bithiriñan jaio zen 1843an, Amikuzen beraz, eta berandu hasi bazen ere, Larresoroko seminarioan ikasi zuen. Baionan apaiztutakoan, irakasle bidali zuten Larresorora lehenago, eta Baionara ondoren. *Fedearen propagacioneco urtecariaren* arduraduna izan zen. 1880an Larresoroko seminarioko zuzendari izendatu zuten. *Aphezac soldado* panfletoa argitaratu zuen 1890ean, eta 1892an-edo *Eskualduna* astekarian laborantzaz idazteari ekin zion. Errepublikaren eta Elizaren arteko orduko gatazka biziaren harira, 1906an Larresoro husteko agindua jaso zuen, eta Belokera joan ziren. 1916an hil zen Belokeko abadian, eta bertan dago lurperatuta.

Horiexek Arnaut Abadia idazle ahantziaren bizitzako mugarri nagusiak. Arestian esan dugun legez, erabateko ezezagun bilakatu zaigu bere sasoiaren munta handiko pertsonaia izan zena, eta hori bai irakurle arruntarentzat, ez baitzaio inolako antologiarik bildu, eta bai, halaber, adituarentzat ere, *Eskualduna* aldizkaria ez da-eta eskueran egon inon ere.

Dena dela, biografia horretatik puntu bi nabarmendu nahi ditut. Batetik, Larresoroko seminarioan irakasle lagun eduki zituen, besteak beste, Manex Hiriart-Urruti kazetagilea, *Eskualduna* astekariaren zuzendaria, Blas Adema, Grazien Adema *Zaldubiren* loba, eta bai ere Jean Barbier, *Piarres* nobela famatuaren idazlea, eta, ildo beretik, Abadiaren ikasle izan ziren, dela Jean Saint-Pierre *Anxuberro*, dela Jean Elizalde *Zerbitzari*, Jules Moulier *Oxobi*, eta Laurent Apeztegi, eta bai, jakina, Jean Etxepare. Aipaturiko guzti-guztiok, harrobi horretako euskal idazle bikainak, esan gabe doa, *Larresoroko eskola* izen kolektiboarekin aipatu izan dira inoiz.



a/ Arnaut Abadia (1843-1916); b/ Manex Hiriart-Urruti (1859-1915); c/ Blas Adema (1861-1936); d/ Jean Barbier (1875-1931); e/ Jean Elizalde *Zerbitzari* (1883-1961); f/ Jules Moulier *Oxobi* (1888-1958); g/ Jean Saint-Pierre *Anxuberro* (1884-1951); h/ Laurent Apeztegi (1887-1928); i/ Jean Etxepare (1877-1935) gaztetan; j/ Jean Etxepare (1877-1935) heldua.

Azpmarratu gura dudan bigarren kontua da, Larresoroko seminario tipiaren zuzendaritza iskanbilatsuak eta filosofia irakasteak ez zutela *gizon goren* hori akitu, eta *Eskualduna* aldizkarian laborantzaz idazteari ekin ziola, *Laborarier* sailaren ardura zuelarik. Lan-hipotesi modura mahaigaineratuko dut, 1891. urtearen bueltan hasi zela Arnaut Abadia astekarian kolaboratzen, hain zuzen ere, Manex Hiriart-Urruti seminarioko lankidea *Eskualdunaren* buru bilakatu zenean. Dena dela, hori ezin da ziur-ziur esan, sinadurarik gabe argitaratzen ohi baitzen astekari horretan. Nolanahi, Piarres Lafittek 1975ean *Gure Herria* aldizkarian berrargitaratu zuen *Sathorra* deritzon artikulua, jatorriz 1892koa, egiletza Arnaut Abadiari esleiturik (Altonaga, 2004a).

Bestalde, ez da argi egon Arnaut Abadiak noiz arte eduki zuen *Laborarier* sailaren ardura astekarian. Jean Etxeparek berak, inoiz, hamabost urtez izan zela idatzi zuen, eta bai ere, beste behin, hogeita zenbait urtez izan zela. Oraintsu aurkitu berri dugu 1908ra arte iraun zuela, izan ere, *Eskualduna* astekariaren orrialdeetan irakurri dugu Abadiari egin despedida, 1121. zenbakian, 1908ko urriaren 2ko *Eskualdunan*. Datu horrekin, beraz, zehaztu ahal dugu ia hamasei urtez idatzi zuela astero, hau da, biderketa erraz bat eginez, 780 aste ateratzen dira. Horrenbestez, 780 artikulua. Eman dezagun, hainbat arrazoi tarteko –gaixorik dagoela, eta abar– soilik 700 bat izan zirela denetara benetan idatzitako zutabeak; bada, hala ere, Arnaut Abadiaren asteroko obra ezezagun hori askoz zabalagoa eta oparoagoa da, orain arte ezaguna izan dena baino, izan ere, *Aphezac soldado* panfletoa da Arnaut Abadiaren lumari egozten ohi zaion titulu bakarra.

Jean Etxeparek (1921) azaldu zuen ezin hobeto, asteroko artikulua horietan Arnaut Abadiak zeintzuk gai erabili zituen:

Lurraren erabiltzeko ara guziak eman ditu xeheki, sasoinka. Ohi diren uztak, erein diren ordutik, bildu arteraino, nola arta, begietan sartzen bezala zaukun [...]. Abereen laguntzaz ere, eta zor dakotegun atxikimenduaz, zonbat ez dauku erran, eta nolako zuhurtziarekin ez! Laborantzako tresnez, halaber, aipatu du asko. Hitz batez, betidanikako euskaldunen bizipideaz, bizipiderik baitezpadakoenaz, laborantzaz, ziren alha haren gogoa eta luma, aste guzietz, berak bere buru eta eskuetako lanaz ikasiak, euskaraz jakitzen zaizkigularik. [...]

Atseginak gaindi egin zaukun, erakutsi zaukularik, landarea nola den pizten lurpean; hazkurria zer araz meneratzen dakoten mutil xehe batzuek; ongailuak zer bilakatzen diren, lur barneko ilunbe bero hezean; zendako eta zer heinetan dituzten erroek iresten lurraren gozoak; hok zoin diren, eta nola, landareak beretu arau, neurri berean ahalaz ordaindu behar ditugun, ongailu berezi batzuek; lurretik goiti doalarik ondoa, hostoek nola duten hazten airetik, loreak zer jatorri duen eta zer ondorio; zertarik den azkenean osatzen bihia, gizonaren eta kabalen hazkurritzat.

Hari esker gehienik, ziren Euskaldunak jarri ongailu berrier. Haren erranetik zen hedatu hazkuntza, toki idorrenetan, hala nola Amikuzen. Ikusi zuten askok nolako indarra demoten lurrari, eta nolaz, bazka berde ehortziek; erakutsi zuen pentzeak nola garbi, intak zoin bidez agor, soropil idorren arhatzeak idekitzen duela lur azala iguzkiari, euriari, hegaztinen mokoari, aireak berez edo ihurtziaren indarrez dakarzkon gozoei. Etzituen ahantzi

mendietako su-gei ez ihairkiak. Eta azken mintzaldietan erakutsi zaukun nola ziloetan beira, deus galdu gabetarik, bere heze urintsuan, belar ebakia.

Era berean, aurreko idazlan batean (Altonaga, 2004a) bildu nituen luze-sakon, Jean Etxeparek plazaraturiko iritziak bere irakaslearen idazle-trebeziak, hemen errepikatuko ez ditudanak. Alabaina, harrezkero *Eskualdunaren* bilduma digitalizatua arakatzeko zoriona eduki izan dut, eta banan-banan aztertu ditut 1887an hasi eta 1917ra arteko zenbaki guztiak. Halandaze, Arnaut Abadiak *Laborarier* sailean agertutako artikulua irakurri eta anotatu ditut banan-banan. Oraintsu Susa literatura-taldeak jarri ditu amaraunean (ikus: Euskal prentsaren lanak, <http://www.hemeroketa.com/>). Kontua da 700 artikuluko multzo osotik 45 bereizi ditudala, faunula bat oso bitxia, antologia gisara plazaratu nahi dudana. Bertan bildu ditut Arnaut Abadiak aurkeztu zituen laborarien aldekoak eta etsaiak, hala nola, satorra, euli, jainko-oilo eta har, har ogi-bihijaleak, sagarroia, sugea, suge pozoidunak, “sagarraren etsaia”, erlea, inurria eta beste asko. Kasurako, hegazti-sorta ederra aurkeztu zuen: enarak, hontza, pika, bele, miru eta buzoka, belatxa eta kukua, okila, oiloa eta txita; denetara, Arnaut Abadiak dozena-erdi bat artikulua trinko ondu zuen hegaztiei buruz.

Zenbait daturen arabera, *Eskualduna* astekariak zazpi mila ale saltzen zituen astero 1907an, hau da, bazituen gutxienez beste horrenbeste irakurle, gehienak “laborari xumeak eta nekazaleak”. Horiek horrela, eta gezurretan ari naizela ematen badu ere, esan egin daiteke Jean Etxepare, Aldudeko medikua, izan zela Arnaut Abadiaren irakurle bakarra. Edo gehienez jota, lau irakurle eduki dituela onetsiko nuke: arestian aipatu Jean Etxepare eta bai Jean Saint-Pierre *Anxuberro* apezpikua, Piarres Lafitte kalonjea eta Fermin Irigarai *Larreko* mediku nafarra. Ez da, behintzat, beste inorengan aurkitzen Arnaut Abadiaren obraren inolako oihartzunik. Hau da, itxura batean ez du tradizioz sortu.

Esaterako, ez da oso luzea txoriei buruzko idazlanen tradizioa euskaraz. Izan ere, tradizio hori hari bat da single-singlea, soilik bizpahiru aitzindarienganaino eroango gaituena. Egia esateko, han-hemenka bildu diren txori-izendegi batzuk aparte, idazle bi besterik ez datozkit gogora hegaztiak gaitzat hartu dituztenak iraupen aipagarri batez (Altonaga, 2010). Jadanik azaldu dugunez, Arnaut Abadia bithirindarra dugu lehenengoa, jakina. Biktoriano Iraola (1841-1919) pasai-donibandar idazle polifazetikoia da bigarrena. Batez ere antzerki-lanei esker ezaguna izan arren, Biktoriano Iraolak 1913-14 urteetako *Euskal Esnalea* aldizkarian pare bat dozena txori aurkeztu zituen bertsoetan, hala nola, txioa, txantxangorria, martin arrantzalea, errexinola, edota karnaba, espezie bakoitzari hainbat ahapaldi umoretsu eskainiz, gehienetan bost-zortzi artean. Esan gabe doa, gaiak landara ezer gutxi dute amankomunean Abadiaren eta Iraolaren idazlanok, izan ere, bataren helburu praktikokoak eta bestearen gogo ederzaleak emaitza erabat bestelakoak plasmatu zituzten, bai azalari eta bai mamiari begira. Bestalde, seguruenez Abadiak eta Iraolak ez zituzten elkarren idazkiak ezagutzen, eta horrek ere ez zuen lagunduko ezelako bateratasunik lortzen. Alegia, Martin Itziar Agirre azkoitiarraren *Gure txoriak* (1966) liburua baino lehenagoko tradizioa zeharo makala da izatez, eta ez du eredu erabilgarri bat gauzatu, euskaraz hegazti-kontuez aritzeko. Horrenbestez, baldin eta Martin Itziar Agirrek aurrekariok irakurri izan balitu ere –ni neu ezezkoan nago–, ia-ia hutsetik abiatu beharrean aurkituko zen.

Ez da hori izan, adibidez, Armand David (1826-1900) misionista ezpeletarraren kasua (Altonaga, 2001). Armand Davidek hainbat urte eman zituen Txina aldean, baina ataza ebanjelikotik liberatu zuten, lan naturalistikoetan murgil zedin. Kontua da panda maitagarriaz gainera beste espezie asko deskubritu eta aztertu zituela. Badakizunez, Armand David

primerako ornitologoa zen, eta 1877an *Les oiseaux de la Chine* argitaratu zuen: denetara 772 hegazti-espezie deskribatu zituen, eurotariko hirurogeita lau zientziarako berriak zirelarik. Hegaztiok E. Oustalet-ek ilustratu zituen, eta horrela liburua tomo bitan kaleratu zen: batean Armand Daviden azalpenak, bestean hegaztien laminak koloretan. Jakina, merezimendu handiko lana da alde askotatik, baina, Armand Davidek ez zuen inolako oztopo estilistikorik gaudituz behar izan, frantsesaren tradizio gotorrean idatzi baitzuen.

Zer esanik ez, tradizioa ezin da ezerezetik asmatu –edo, beharbada, bai–. Asmatu barik, kasu honetan badugun apurra ezagutaraztea da gure helburua. Batetik, Larresoroko eskolako idazle *klasiko* baten obraren zati garrantzitsu bat eskuragarri jartzea gustatuko litzaidake, orain amarauneari aurkitu badaiteke ere. Edozein irakurlek atseginez leituko lituzkeen klasiko baten orrialde gustagarriak, behingoagatik gai ez-erlijiozkoak izango direnak. Horrez gainera, bestalde, Arnaut Abadiaren hautu estilistikoa, haren ahalegina erakutsi nahi dut, zeren ezin baikara behin eta berriro idazten ibili, gure aurretik inoiz ezer izkiriatu izan ez balitz bezala. Esan nahi baita, natur zientziei buruzko testuak zirriborrotzen hasteko, guztiz lagungarri gerta dakiguke Arnaut Abadiak urratutako bidea ezagutzea, besteak beste, hark jadanik gauditutako oztopoek eta ebatzitako problemek ez gaitzaten berriro burutik eragin. Profita dezagun Arnaut Abadiak baliagarri duena, beti ere zerotik abiatu beharrean ibili barik. Badugu-eta tradizio bat, xume-xumea bada ere. Ea noiz idazten dugun euskaraz, Armand David-ek frantsesez bezain eroso.

Alde horretatik, amaitzeko eta adibide gisara, Arnaut Abadiaren zutabe bat aurkeztuko dut. Aukeratu dudana, *Ainharak* izenekoa, *Eskualduna* astekariaren 276. zenbakian kaleratu zen –1892ko irailaren bederatzian–, eta hona aldatzeko, testuaren ortografia gaur eguneko arauetara egokitu dut (adibidez, *ainharak* barik, *ainarak* eman dut), baina, bestelakoetan sartu barik, esaterako, ez dut ainara enara bihurtu. Ondoan doakizu:

AINARAK¹

Laborariaren alde ari diren xori edo hegaldun xeheen artean, nola ez aipa ainarak, bai egunazkoak, bai gauazkoak?

Mintzo gira xori edo hegaldunez, zeren gau-ainara, nahiz den hegalduna, ez baita xoria. Ez du mokorik, baina saguak bezalako aho bat, hortzekin; luma orde, ilez du gorputza estalia; hegalak aldiz, ez lumarik, ez ilerik gabe, larru huts. Ez du arroltzetik erruten, baina bere iduriko umeak sortzen ditu: ume hek ez ditu ahotik ahora bazkatzen, baina bai bere esneaz hazten.

Orok dakitena da, negutik lekora, lore berriekin, egun ederrak hastean, gutarterat agertzen diren ainarak gizonaren adiskideak direla. Guhaurek hazi ihiziak bezala, hurbiltzen zauzku nonahi, ala kanpoan, ala barnean. Eta etorri zeinenean umeen hazteko ordua, gure egoitzetan egiten ohi dituzte beren ohantzeak.

Hunkigarria da ikustea nola daukaten ainarek gizonarekilakoa; eta hori baizik ez balute ere beren alde, bihotz-gabe behar liteke izan heier den gutieneko kaltearen egiteko.

¹ Jatorrizkoa ikusteko klika:

<http://www.hemeroketa.com/cgi-bin/orria.pl?arg=eskualduna&zein=18920909&orr=3>

Baina berenaz gaixtaginak balira, ez litezke ainarak hola gizonaren ganat hurbil. Iduri luke berek badakitela nola, ongirik baizik ez baitaukute egiten, gure ezagutza onaren hartzedun diren.

Egia dena da ainarak ez duela guretzat alderdi onik baizik. Euli eta ulitxa janez bizi da; ber hazkurria deie ematen bere umeer. Eta uda buru batetarik bertzera, gizonaren etsai horietarik zenbat ez ote du atzematzen, bai beretzat bai bere umeentzat.

Goizetik arrats, beti alha da, eperik gabe, gose gorriak balerabila bezala. Nor ez da ohartu umeak, bere iduri, ezin aseak dituela, mokoia beti zabalik, gauza eske?

Bertze ororen gainera hau du ona ainarak, deusetan ere ez baitio nehoi kalterik egiten. Hainbertzetaradino da gurbila eta garbia, non ohantzea egin duen barnearen ez zikintzeko bezala, mokoan hartu eta, kanporat baiterama bere umeek, ahotik ukanaren orde, gibeletik uzten diotena. Baditeke hargatik, ama hau ez den arteetan umeek ez dutela garbitasun bera atxikitzen. Zer nahi duzu? Beharrak ez du legerik, eta bertze alde ezagutzarik ez dute gaixoek.

Badugu aski erranik erakusteko laborariak baduela zeren egunazko ainara maita, eta bere etxean ohatzera utzi alhatzera ere bai, hala gogo zaionean.

Baina gauazkoa! Baina gau ainara! Gauza zikina da hura, itsusia, gohaingarria, eta bertzeak bertze, gaixtagina. Ez ote dakite orok, gauaz etxeetan sartu eta, gure xingarrak jankatzen dituela, lotzen zeila oro bat haragi mota guzier, edaten duela esnea ala gordinik ala egosirik, orobat; eta jatea baino gehiago baita, hunki guztiak zikintzen dituela? Ez ote dakite orok kotsu gaixtoa berekin derabilela, eta hark bere hegal hotzaz hunki burua laster zakarrak hartzen duela?

Bai, horiek oro badazkitzate... *deusik ez dakiten guztiek*. Buru hutsetan dabilta holako ametsak. Aipatu dituzun kalte horietarik den gutienaren egitea ez zaio gogoratu ere gau-ainarari. Eta nehoi ez dio behin ere kotsu gaixtorik eman, ez baitu berak holakorik.

Aitor dut ez dela ederra. Baina, itsusiaz kanpo ez du bertze estakururik batere, eta egunazko ainarak baino gehiago ongi egiten dio laborariari. Eta hori, zeren egunazkoa baino etsai gaixtoagoer oldartzen baitzeie.

Zein ote dira etsai hek? Gauazko euli, ulitxa eta jainko-oiloak. Horra zeren ondotik dabilan gau-ainara, horra zertarik den bizi, eta ez gure xingar, esne, edo bertze jatekoetarik.

Utz bada gau-ainara doala bere bidean; zuen onetan dabila. Utz sar dadin zuen bihitegietan. Han gauaz dira guztiz ari beren lan galgarrian, jainko-oilo, eta marmutxa errule gaixtoak. Gau-ainarak atzemanen eta irentsiko dauzkitzute batzu eta bertzeak. Zuek lo zaudeztelarik begiratuko dautzute hainbat nekerekin bildu duzuen bihia.

Utz gau-ainara dabilela zuen barneetan. Sar-jalgia baizik ez eginik ere, euli edo ainarba edo amaraun zenbait eramanen dautzute berekin. Hainbat gutiako barnean.

Nahi nuke arrastiri oroz jin balakit bat ganbararen ikertzera, eta axola guti nuke han egon baladi ere gau guztia.

Ulitxa gaixtoek, beren *piruntta* xorrotzarekin ez nindezakete lokartzetik begira, eta lo nagolarik ez nindezakete beren ausiki pozoindatuez zaurturik ezar.

Ez da beraz gau-ainara anitzek uste duten bezalakoa. Hobeki ezaguturik, beha dezagun hemendik goiti Jainkoaren dohain bat bezala. Heldu den neguan, irakurtzeko artea dukezuelarik aipatuko dugu berriz. Bada oraino zer erran hartaz, jakingarri denik.

Bibliografia

- ALTONAGA, K. (2001): “Armand David, pandaren aita”, Elhuyar. 251 or.
- _____ (2002): “Saiakera zientifikoa idazteko abiapuntu bat”, *Ekaia*, 15: 127-149. Internet: <http://www.ehu.es/euskara-orria/euskara/publica/ekaia/ekaia15.pdf>
- _____ (2003): “Gure prosa zientifikoaren lehen urratsak: Albert Constantin jaun medikuaren *Zuhainen eritarzunaz eta haien arraberrikatziak*”, *Ekaia*, 17: 121-137. Internet: <http://www.ehu.es/euskara-orria/euskara/publica/ekaia/ekaia17.pdf>
- _____ (2004a): “Arnaud Abadia jaun kalonjearen *Sathorra* (1892)”, *Ekaia*, 18: 123-145. Internet: <http://www.ehu.es/euskara-orria/euskara/publica/ekaia/ekaia18.pdf>
- _____ (2004b): “Pierre Buruzain jaun mediku hazpandarraren *Pasteur jaun zena* (1896)”, *Ekaia*, 18: 147-169. Internet: <http://www.ehu.es/euskara-orria/euskara/publica/ekaia/ekaia18.pdf>
- _____ (2005): “Adostutako eredu baten bila (edo *amaigabeko eztabaida aspergarria* gainditu guran)”, in TXURRUKA, J.M. (zuzend.): *Euskera zientifikoteknikoa: normalizaziotik homologaziora*, 55-153, Mendebalde Kultura Alkartea. Internet: <http://www.mendebalde.com/modulos/usuariosFtp/conexion/archi141A.pdf>
- _____ (2006a): *Etxepare, Aldudeko medikua*, Euskaltzaindia eta UPV/EHU.
- _____ (2006b): “Jean Baptiste Alhabe jaun erretorearen *Hounkailu berrien enthelegia Ciberouko laborarier* (1895, 1896, 1904)”, *Ekaia*, 20: 87-116.
- _____ (2007): “Atharratzeko biltzarrak eta Atharratzeko taldea 14ko gerla-atarian”. 159-229, in ALTONAGA, K. (koord.): *Mendebaldeak badu Ekialdea. Zuberoa: hizkuntza, literatura eta etorkizuna*, Mendebalde Kultura Alkartea. Internet: <http://www.mendebalde.com/modulos/usuariosFtp/conexion/archi315A.pdf>
- _____ (2008a): “Albert Goienetxe jaun medikuaren *Laborarier: Zonbeit kontseilu berechi ongarrri erremedio berriez* (1892)”, *Ekaia*, 21: 191-216.
- _____ (2008b): “Albert Goienetxe (1847-1900) politikari euskaltzale ia ezezagunaren berri laburra”. *Uztaro*, 66: 43-73. Internet: www.uztaro.com/uztaro_fitxategiak/975_6.Altonaga.pdf
- _____ (2008c): “Txontak eta txolarreak: gogoeta bat eredu zko prosa zientifikoaren gainean”, in UGARTEBURU, I.; SALABURU, P. (argit.): *Espezialitate hizkerak eta terminologia (III). Espezialitate hizkeren didaktika eta komunikazioa*, Bilbo: UPV/EHU. Internet: http://www.ei.ehu.es/p289-content/eu/contenidos/informacion/euskara_inst_jardunaldiak2008/eu_jar2008/liburua.html
http://www.ei.ehu.es/p289-content/eu/contenidos/informacion/euskara_inst_jardunaldiak2008/eu_jar2008/adjuntos/LIBURUAehuei08-06.pdf

- _____ (2009a): “Daniel Lizarralde medikuaren *Moskorrak* (1899) eta Florentzio Basalduaren Argentinako Euskal Herri berria”, *Ekaia*, 22: 199-234. Internet: <http://www.ehu.es/ojs/index.php/ekaia/article/viewFile/629/551>
- _____ (2009b): “Daniel Lizarralde medikuaren *Moskorrak* (1899) eta Florentzio Basalduaren Argentinako Euskal Herri berria”, *Euskolingua*, 15: <http://www.mendebalde.com/modulos/usuariosFtp/conexion/archi438A.pdf>
- _____ (2009c): “Euskal Herri berri bat Argentinan: Daniel Lizarralde eta Florentzio Basaldua”, VI Seminario Internacional Euskal Herria Mugaz Gaindi, http://www.euskosare.org/komunitateak/ikertzaileak/ehmg/6/ponentziak/mintegi_birtuala/altonaga_kepa_virtual?set_language=fr&cl=fr
- _____ (2010): “Gure txoriak”, *Erlea*, 2: 79-80 eta 120-121.
- ETXEBARRIA, J. R. (2002): “Euskal prosa zientifikoaren historiaren inguruan”. *Hegats*, 30: 63-75. Internet: <http://www.idazleak.org/argitalpenak/dokumentuak/pdf24.pdf>
- ETXEPARE, J. (1916): “Arnaud Abbadie kalonjea (1843-1916)”, in XARRITON, P. (apail.): *Jean Etchepare mirikuaren (1877-1935) idazlanak. I Euskal gaiak*, 177-181, Elkar. 1984.
- ETXEPARE, J. (1921): “Laborarier: idazkirik hoberena”, in XARRITON, P. (apail.): *Jean Etchepare mirikuaren idazlanak. V Euskalerriko bizia (1932-1935)*, 132-138, Elkar. 1996.
- LAFITTE, P. (1942): *Le basque et la littérature d'expression basque en Labourd, Basse-Navarre et Soule*. 68-73.
- VILLASANTE, L. (1979): *Historia de la Literatura Vasca*, Ed. Aránzazu.